

ЛИКВИДАЦИОННИТЕ РАЗНОСКИ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ

Радка Иванова Василева

Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

Катедра „Застраховане и социално дело”

e-mail: r.vasileva@uni-svishtov.bg

Резюме: От 2017 г. Комисията за финансов надзор в България започва да публикува по-подробна информация, като включва отделните видове извършени разноски, включително и ликвидационните такива. Благодарение на този факт стават възможни анализът на ликвидационни разноски по отделните имуществени застраховки и проследяването на техния тренд на развитие през годините. Същевременно този анализ би могъл да се разшири посредством въвеждането на два нови показателя – „*ликвидационни разноски/премиен приход*“ и „*ликвидационни разноски/изплатени обезщетения*“. Първият от тях дава представа за особеностите на конкретната имуществена застраховка, като показва дела на ликвидационните разноски в цената на застрахователната услуга. Вторият показател разкрива дела на извършените разноски спрямо изплатените обезщетения.

Получените резултати от горепосочените показатели могат да са в помощ на застрахователите при анализа на практикуваните имуществени застраховки през призмата на съпровождащите ги ликвидационни разноски.

Ключови думи: имуществено застраховане; ликвидационни разноски; премиен приход; изплатени обезщетения.

JEL: G22.

CLAIMS HANDLING EXPENSES AS AN INTEGRAL PART OF THE ANALYSIS OF PROPERTY INSURANCE RESULTS IN BULGARIA

Radka Ivanova Vasileva

D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov

Department of Insurance and Social Security

e-mail: r.vasileva@uni-svishtov.bg

Abstract: Since 2017, the Financial Supervision Commission in Bulgaria has started to publish more detailed information on the specific types of incurred expenses, including claims handling expenses. Due to that fact, the analysis of claims handling expenses for individual property insurances and the tracking of their development trend over the years become possible. At the same time, this analysis could be expanded by introducing two new ratios – "claims handling expenses/gross written premiums" and "claims handling expenses/claims paid". The first one gives an idea of the particularities of the specific property insurance product by showing the share of claims handling expenses in the price of the insurance service. The second ratio reveals the share of claims handling expenses compared to the claims paid.

The results obtained from the above-mentioned indicators can help insurers in the analysis of property insurance products through the prism of the accompanying claims handling expenses.

Key words: property insurance; claims handling expenses; gross written premiums; claims paid.

JEL: G22.

Въведение

Една от ключовите роли на имущественото застраховане е изплащането на обезщетения по повод настъпили застрахователни събития. Процесът преди самото изплащане е съпроводен от разнообразни по своето естество ликвидационни разноски. Те се извършват вследствие на настъпилата щета и необходимостта да се определи застрахователното обезщетение. В обхвата на ликвидационните разноски попадат: възнаграждения на вещи лица, направили оглед и оценка на щетата; командировъчни и транспортни разходи на ликвидаторите; съдебни разходи по ликвидацията и др. Ликвидационните разноски се третират като част от разноските на дружествата и са неделима част от цената на застрахователната услуга.

Ликвидационните разноски, извършвани от застрахователните дружества, имат своето отношение към: **калкулацията** на застрахователната премия; **презастрахователната политика**, провеждана от застрахователното дружество, и **анализа** на дейността на застрахователното дружество.

Разноските са един от сметните елементи, който се взема предвид при **калкулацията** на застрахователната премия по имуществено застраховане. Посредством включването на т.нар. „добавка за разноски” към тази премия става възможна издръжката на застрахователното дружество. В процеса на застрахователната калкулация е необходимо „да се държи сметка“ за ликвидационните разноски, тъй като са неделима част от застрахователната премия. Когато се калкулират ликвидационните разноски, е необходимо да се вземат предвид видът на застраховката, техният размер за изминал продължителен период, делът им спрямо всички разноски на застрахователя.

Процесът на ликвидацията на щетите е обект на интерес и от страна на **презастрахователите**. За тях са особено важни принципите и методите на работа, които застрахователят използва при оценката на щетите, както и видът и размерът на „съпровождащите“ ги (ликвидационни) разноски. Информацията от ликвидационните актове, изготвени при оценката на настъпилите щети, е и част от документацията, която застрахователното дружество предоставя на своя презастраховател.

Скромният дял на ликвидационните разноски спрямо общия обем, извършени такива от страна на застрахователното дружество, съвсем не

означава, че те могат да бъдат пренебрегвани при **анализа** на дейността на застрахователното дружество. Неточната и недобра представа за техния размер, дял и място би могла доведе до съществени пропуски при анализа както на конкретната имуществена застраховка, така и на дейността на застрахователното дружество като цяло.

От 2017 г. Комисията за финансов надзор в България започва да публикува по-подробна информация, като включва отделните видове извършени разноски, а именно: ликвидационни разноски, аквизиционни комисиони, други преки аквизиционни разноски, разноски за реклама, други косвени аквизиционни разноски, други административни разноски и разноски за такси и отчисления за фондове. Благодарение на този факт стават възможни анализът на ликвидационни разноски по отделните имуществени застраховки и проследяването на техния тренд на развитие през годините. Наред с това този анализ би могъл да се разшири, като се въведат два нови показателя, които да са в помощ на застрахователите при анализа на практикуваните имуществени застраховки и съпровождащите ги ликвидационни разноски.

Обект на изследване е пазарът на имуществено застраховане в България за периода 2017 – 2021 г. **Предмет** на изследване са ликвидационните разноски, които са част от анализа на резултатите по отделните имуществени застраховки. **Целта** на разработката е свързана с възможността за разширяване на този анализ посредством въвеждането на два нови показателя: „*ликвидационни разноски/премиен приход*“ и „*ликвидационни разноски/изплатени обезщетения*“. За постигането на тази цел е необходимо да бъдат изпълнени следните **задачи**:

- дефиниране на процеса на ликвидация на щетите;
- открояване на ликвидационните разноски в контекста на разноските на застрахователното дружество;
- разширяване възможностите за анализ на резултатите по имуществените застраховки, по отношение на извършените ликвидационни разноски, чрез въвеждане на два нови показателя (отношения).

1. Процесът „ликвидация на щетите“ в имущественото застраховане

Процесът „ликвидация на щетите“¹ включва всички дейности на застрахователното дружество или негов агент, които са свързани пряко или косвено с определянето на обезщетението, което се дължи съгласно покритието, предоставено от застрахователната полица. Ликвидацията (оценката) на щетите е дефинирана като „...съвкупност от последователни дейст-

¹ Наричан още „оценка на щетите“.

вия, които имат за цел да установят настъпването на застрахователния случай, размера на щетата и сумата на застрахователното обезщетение, което следва да се изплати на застрахования“ (Василев & Панева, 2015). Според Кодекса за застраховане (Кодекс за застраховането, обн. ДВ, бр. 102 от 29.12.2015 г., в сила от 01.01.2016 г., посл. изм. и доп., бр. 25 от 29.03.2022 г.) раздел VII „Организация на дейността по уреждане на застрахователни претенции“, чл. 104 ал.1, на всяко застрахователно дружество се вменява задължението, в едномесечен срок от издаване на лиценза за застраховане да изготви и приеме вътрешни правила за дейността по уреждане на претенции по застрахователни договори. Те са публични и застрахователят ги публикува на страницата си в интернет и осигурява безплатно достъп до тях в местата, където извършва своята дейност. Целта на тези правила е да се гарантира справедливо и прозрачно уреждане на претенции по застрахователните полици. Въпреки че всяко застрахователно дружество провежда своя собствена застрахователна политика и има различни приоритети, правилата, които е задължено да приеме, представляват вътрешен нормативен акт и са разработени в съответствие с изискванията на действащото законодателство на Република България и не могат да противоречат на закона. Тези правила уреждат процедурите по: заявяване на претенции по застрахователната полица от страна на застрахования пред застрахователя; приемане на претенциите и завеждането им от съответното застрахователно дружество; събиране на необходимите доказателства за установяване на претенциите по основание и размер; оценка на причинените вреди; определяне размера на обезщетенията; извършване разплащанията с ползвателите на застрахователни услуги и разглеждане на жалби, подадени от тях.

Оценката на щетите има специфични особености при всеки вид застраховане, но същевременно биха могли да бъдат посочени някои общи **принципи** и **етапи**, които се спазват при всяка ликвидация на щети. Един от основните **принципи**, свързан с основната функция на застраховането, а именно финансово компенсиране на случайно възникнали загуби, е, застрахованите да не се обогатяват чрез застраховането, а да се обезщетяват за претърпените от тях вреди по начин, предвиден в общите условия на съответния застраховател и в конкретния застрахователен договор. По закон застрахователното дружество не дължи обезщетение за пропуснати ползи, освен ако е уговорено друго в застрахователния договор. В случай на „надзастраховане“, при обявяване от страна на застрахования на застрахователна сума, надвишаваща стойността на имуществото, което подлежи на застраховане, или при така нареченото двойно застраховане, в случай че имуществото е застраховано при двама или повече застрахователи, в подобни случаи застрахователите обикновено отказват плащане (Ерусалимов, Василев, Йорданов, Панева, & Димитров, 2019). Ако надзастраховането е настъпило несъзнателно от страна на застрахования, е възможно, застрахователите да редуцират своите плащания въз основа поета-

та от тях отговорност, при което изплатените обезщетения да не надхвърлят размера на застрахователната стойност. Съгласно чл. 408 ал.1 от Кодекса за застраховането (Кодекс за застраховането, обн. ДВ, бр. 102 от 29.12.2015 г., в сила от 01.01.2016 г., посл. изм. и доп., бр. 25 от 29.03.2022 г.) „застрахователят може да откаже плащане на обезщетение само: при умишлено причиняване на застрахователното събитие от лице, което има право да получи застрахователното обезщетение; при умишлено причиняване на застрахователното събитие от застрахователя с цел получаване на застрахователното обезщетение от друго лице; при неизпълнение на задължение по застрахователния договор от страна на застрахования, което е значително с оглед интереса на застрахователя, било е предвидено в закон или в застрахователния договор и е довело до възникване на застрахователното събитие; в други случаи, предвидени със закон“. Във връзка с превантивната функция на застраховането застрахователите стимулират превантивното поведение на застрахованите посредством формулиране на клаузи в общите условия, корекция на застрахователната премия, участие на застрахованите в покритие на щетите (Илиев, Василев, & Ерусалимов, 2009).

В процеса на ликвидация на щети могат да се разграничат четири етапа. По отношение **първия етап** – установяване наличието на застрахователен случай, могат да се разграничат два подетапа: „уведомяване за настъпване на застрахователен случай и завеждане на претенция“ и „оглед на щетите на мястото на осъществяването на риска“. В Кодекса за застраховането, глава тридесет и девета “Имуществено застраховане”, раздел I “Общи положения”, чл. 403 ал. 1 е указано, че при настъпване на застрахователен случай, който е покрит риск по договор за застраховка на имущество, застрахованият е длъжен да уведоми застрахователното дружество в срок от 7 работни дни от узнаването му, освен ако в договора не е предвиден друг срок. Този срок не може да е по-кратък от три работни дни от узнаването, като при застраховки срещу рисковете от кражба или грабеж срокът за уведомяване по договора не може да е по-кратък от 24 часа от узнаването – чл. 403 ал. 2. Ако право на обезщетение има трето лице, то също е длъжно да уведоми застрахователя за настъпването на застрахователния случай в гореспоменатите срокове, независимо от задължението на застрахования за уведомяване. В противен случай застрахователят има право да откаже плащането. Също така в Кодекса за застраховането, чл. 404, ал. 1 е предвидено правото на застрахователното дружество да изисква от застрахования и застрахователя необходимата информация за установяване на фактите и обстоятелствата във връзка със застрахователния случай или определянето на размера на обезщетението.

За да бъде установено правото на застрахования да ползва обезщетение, представляващо **втори етап** от процеса на ликвидацията на щетите, трябва да бъдат доказани валидността на застраховката и на застрахова-

телното събитие. В тази връзка застрахователното дружество следва да осигури информацията относно процеса на сключване на застрахователната полица, редовно плащане на застрахователната премия, идентифициране на пострадалото имущество и др.

Приключването на огледа предполага преминаването към **третия етап** от процеса на ликвидацията на щетите, а именно: определяне размера на щетата и на обезщетението. Стойностната оценка на причинените вреди и размерът на обезщетението се определят на база установените методи в застрахователния договор и съгласно техническите указания за ликвидация по видове застраховки. Застрахователното дружество обезщетява имуществени вреди, като размерът на обезщетението се определя въз основа на степента на констатираните увреждания, условията и лимита на застрахователния договор, техническите указания за обработка на щети и законните разпоредби според вида застраховки. По отношение на неимуществени вреди застрахователят обезщетява такива, които се определят по справедливост въз основа на представените доказателства за претърпените вреди в рамките на договорените в полицата лимити. Размерът на обезщетението се определя към датата на настъпване на застрахователния случай. Необходимо е също така да се провери има ли наличие на подзастраховане или надзастраховане и при установяването им.

По време на **четвъртия етап** обезщетенията се изплащат след определяне размера на вредите и размера на застрахователното обезщетение от експерти на застрахователя. От размера на дължимото обезщетение се приспада евентуално договореното самоучастие. Сумата от всички изплатени и дължими обезщетения през застрахователния период за даден обект не може да надхвърля застрахователната сума. Изплащането на дължимото застрахователно обезщетение се извършва от застрахователното дружество по банков път по посочена от застрахования банкова сметка. Сроктът за изплащане на обезщетението е 15 дни от представянето на всички доказателства по чл. 108 от Кодекса за застраховането за основанието и размера на застрахователното обезщетение.

2. Ликвидационните разноски като част от разноските в имущественото застраховане

В застрахователната литература се разграничават понятията „разходи“ и „разноски“. Разходите се разглеждат като всички плащания, които застрахователното дружество извършва, без да се взема предвид предназначението им – застрахователните обезщетения (по общо застраховане), застрахователните суми (по животозастраховане) и сумите, свързани с издръжката на застрахователната дейност. Разноските са по-тясно понятие и тук се включва само издръжката на застрахователната дейност.

С цел покриване на задълженията си към нето-вноската застрахователното дружество калкулира и добавка за разноски. По този начин нето-вноската, увеличена с добавката за разноски, представлява достатъчната вноска, която осигурява средства за покриване на плащанията, съгласно условията по застрахователната полица и средства за издръжка на застрахователя. Разноските, като сметен елемент на застрахователната вноска в имущественото застраховане, са необходими за извършването на застрахователните операции. Една част от тях, а именно ликвидационните разноски², е свързана с: обработка на исковете; привличане на вещи лица, извършване на огледи по повод настъпването на застрахователен случай. Етапите, свързани с процедурите по уреждане на исковете, носят допълнителни разходи за компанията. Разумното управление на процеса на обработка на исковете дава неоспорима полза за застрахователя и има пряко отношение към неговата дейност.

Анализът на разноските за уреждане на претенции се извършва за петгодишен период 2017 – 2021 г., тъй като едва от 2017 г. насам Комисията за финансов надзор публикува информация (Комисия за Финансов надзор, n.d.) в по-голям обем, като включва отделните видове извършени разноски, а именно: ликвидационни разноски, аквизиционни комисиони, други преки аквизиционни разноски, разноски за реклама, други косвени аквизиционни разноски, други административни разноски и разноски за такси и отчисления за фондове. Благодарение на този факт става възможно анализирането на ликвидационните разноски спрямо общия размер на разноските по отделните видове имуществени застраховки и проследяване развитието на техния дял и тренд през годините.

За целите на изследването разглеждаме дела на ликвидационните разноски спрямо общия размер на разноските по години за периода 2017 – 2021 г. и по видове имуществени застраховки, а именно: застраховка „Сухопътни превозни средства, без релсови превозни средства (наричана тук и нататък „Каско на МПС“), застраховка „Товари по време на превоз“, застраховка „Индустриален пожар“, застраховка „Пожар и други опасности“, технически застраховки, земеделски застраховки, застраховка „Кражба, грабеж, вандализъм“ и застраховки на животни.

Данните в Таблица 1 показват най-голям размер на разноските, в това число и на разноските за уреждане на претенции за застраховка „Каско на МПС“. Това не е нещо необичайно, тъй като тя е най-често сключваната доброволна имуществена застраховка и с най-голям размер изплатени обезщетения (Таблица 1).

² Наричани също „разноски за уреждане на претенции“

Таблица 1

Разноски за уреждане на претенции и общ размер на разноските за периода 2017 – 2021 г.

	2017 г.		2018 г.		2019 г.		2020 г.		2021 г.	
	Разноски за уреждане на претенции	Общ размер на разноските	Разноски за уреждане на претенции	Общ размер на разноските	Разноски за уреждане на претенции	Общ размер на разноските	Разноски за уреждане на претенции	Общ размер на разноските	Разноски за уреждане на претенции	Общ размер на разноските
Видове застраховки										
Застраховка „Каско на МПС“	19 638 247	238 900 218	17 362 304	209 257 753	17 708 929	258 899 511	15 928 436	267 139 073	15 968 966	288 371 607
Застраховка „Товари по време на превоз“	235 410	10 277 753	211 131	8 183 028	240 031	8 664 546	262 084	9 518 349	413 793	10 576 791
Застраховка „Индустриален пожар“	1 426 343	48 207 828	1 957 199	44 924 626	1 563 490	46 891 259	2 025 086	51 812 661	1 724 717	55 234 172
Застраховка „Пожар и други опасности“	1 938 917	39 962 044	1 698 229	35 288 865	1 467 419	41 550 685	1 939 054	45 069 815	2 123 316	48 680 416
Технически застраховки	80 256	3 637 189	137 352	4 412 470	172 314	6 055 239	182 733	5 566 163	196 681	5 911 403
Земеделски застраховки	464 930	7 737 790	156 969	6 314 967	256 706	7 515 320	108 610	6 261 113	155 834	7 604 801
Застраховка „Кражба, грабеж, вандализъм“	49 893	8 895 160	44 930	8 331 783	80 620	8 334 466	67 589	9 140 531	132 423	9 847 517
Застраховки на животни	17 874	457 397	23 053	433 644	28 407	418 958	28 527	354 693	22 234	399 322
Сума	23 851 870	358 075 379	21 591 167	317 147 136	21 517 916	378 329 984	20 542 119	394 862 398	20 737 964	426 626 029

Източник : Комисия за финансов надзор, www.fsc.bg

Размерът на застрахователните плащания по застраховка „Каско на МПС” показва намаление и през двете години след въвеждане на противо-епидемични мерки в страната и се стига до извода, че това основно се дължи на ограничения трафик по пътищата на страната, особено през месеците март, април и май на 2020 година, както и на засилените проверки от страна на пътна полиция, в резултат на което водачите намалиха скоростта на своето придвижване (Ерусалимов & Илиев, Отражението на Ковид-19 върху развитието на застраховка „Каско на МПС“ в България, 2022). Намаляването размера на изплатените обезщетения, при идеално равни условия, е логично да води до намаляване размера на ликвидационните разноски.

Съотношението между сумата на ликвидационни разноски и сумата на общия размер на разноските за периода 2017 – 2021г. по имуществените застраховки бележи тенденция на намаление (Таблица 2).

Таблица 2

Съотношение между общата сумата на разноските за уреждане на претенции и общия размер на разноските през отделните години

Години	Разноски за уреждане на претенции	Общ размер на разноските	Отношение колона 2 / колона 3 (%)
(1)	(2)	(3)	(4)
2017	23 851 870	358 075 379	6,66%
2018	21 591 167	317 147 136	6,81%
2019	21 517 916	378 329 984	5,69%
2020	20 542 119	394 862 398	5,20%
2021	20 737 964	426 626 029	4,86%

Източник : Комисия за финансов надзор, www.fsc.bg; изчисления на автора.

Въпреки относително малкия дял на ликвидационните разноски, спрямо останалите такива (около 5%), те не трябва да бъдат пренебрегвани при анализа на резултатите от дейността, тъй като, както вече споменахме, са свързани с: калкулацията на застрахователната премия и презастрахователната политика, провеждана от застрахователното дружество.

Таблица 3

Съотношение между сумата на разноските за уреждане на претенции и сумата на общия размер на разноските за периода 2017 – 2021 г. по отделни застраховки

Видове застраховки	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	Средно за периода 2017-2021 г.
Застраховка „Каско на МПС“	8,22%	8,30%	6,84%	5,96%	5,54%	6,97%
Застраховка „Товари по време на превоз“	2,29%	2,58%	2,77%	2,75%	3,91%	2,86%
Застраховка „Индустриален пожар“	2,96%	4,36%	3,33%	3,91%	3,12%	3,54%
Застраховка „Пожар и други опасности“	4,85%	4,81%	3,53%	4,30%	4,36%	4,37%
Технически застраховки	2,21%	3,11%	2,85%	3,28%	3,33%	2,96%
Земеделски застраховки	6,01%	2,49%	3,42%	1,73%	2,05%	3,14%
Застраховка „Кражба, грабеж, вандализъм“	0,56%	0,54%	0,97%	0,74%	1,34%	0,83%
Застраховки на животни	3,91%	5,32%	6,78%	8,04%	5,57%	5,92%

Източник : изчисления на автора.

Според данните в Таблица 3 средно за изследвания период 2017 – 2021 г. е видно, че съотношението между сумата на разноските за уреждане на претенции и сумата на общия размер на разноските е най-голямо за застраховката „Каско на МПС“ (6,97%), следвано от застраховки на животни (5,92%). Заради спецификата на тези застраховки се предполага, самият процес по ликвидация на щетите да е по-трудоемък и да отнема повече време и средства, което увеличава размера на ликвидационните разноски. Съотношението между сумата на разноските за уреждане на претенции и сумата на общия размер на разноските е най-малко за застраховката „Кражба, грабеж, вандализъм“ (0,83%) средно за изследвания период 2017 – 2021 г.

3. Ликвидационните разноските и тяхното място при анализа на застрахователната дейност по имуществено застраховане

Несъобразяването с размера и дела на ликвидационните разноски би могло доведе до „изкривяване на резултатите“ и получаването на неясна представа за някои от компонентите на дейността на застрахователното дружество. Информацията в Таблица 3 например е ясно доказателство за това, че спецификата на отделната имуществена застраховка води след себе си до различен дял извършени разноски спрямо общия размер на извършените такива. В литературата обикновено ликвидационните разноски са разглеждани по отношение на включването на самоучастие в сметата по дадена застраховка и при анализа на финансовия резултат от развитието на риска по отделните имуществени застраховки и др. (Драганов, Илиев, Ерусалимов, & Василев, 2015).

С цел задълбочаване анализа на резултатите по имуществено застраховане предлагаме въвеждането на два показателя, които съпоставят извършените ликвидационни разноски спрямо събраните премии или спрямо изплатените обезщетения по имуществената застраховка. Стъпвайки на тази основа, въвеждаме показателите (отношенията) „*ликвидационни разноски/премиен приход*“ и „*ликвидационни разноски/изплатени обезщетения*“.

Отношението „*ликвидационни разноски/премиен приход*”(а) създава допълнителна представа за особеностите на конкретната имуществена застраховка, като показва дела на ликвидационните разноски в цената на застрахователната услуга.

$$(3.1) \ a \% = \frac{\text{ликвидационни разноски}}{\text{премиен приход}} \times 100$$

И тъй като разноските са неделима част от целия процес на застрахователната kalkulация, гореспоменатото отношение дава възможност за придобиване на представа, как те се „нанасят“ в застрахователната премия. По-малкият процент на ликвидационните разноски означава, че те „натоварват“ в по-малка степен крайната цена на застраховката. С други думи по-малкият процент на получения резултат е показателен за по-добър резултат по конкретната застраховка. Същевременно трябва да се държи сметка, че различните видове имуществени застраховки имат различен дял на разноските спрямо общия брой извършени разноски. Наред с това трябва да се има предвид и че спецификата на отделната имуществена застраховка води до различен размер на извършените ликвидационни разноски.

Отношението „*ликвидационни разноски/изплатени обезщетения*”(b) създава представа за дела на извършените разноски спрямо изплатените обезщетения.

$$(3.2) b \% = \frac{\text{ликвидационни разноски}}{\text{изплатени обезщетения}} \times 100$$

Спецификата на отделния вид застраховка води до различни по своята същност дейности, свързани с ликвидацията (уреждането) на щетите поради настъпил застрахователен случай³. Същевременно отношението „разкрива“ какъв е размерът на съпровождащите разноски, извършвани от застрахователното дружество при настъпил застрахователен случай. То дава една допълнителна представа, колко „ликвидационно разходоёмка“ за застрахователя е дадена имуществена застраховка при настъпил застрахователен случай. В този смисъл колкото по-малък е процентът на отношението „ликвидационни разноски/изплатени обезщетения“, толкова това е атестат за по-добър резултат по конкретната застраховка. Същевременно и тук трябва да се отбележи, че показателят има различни стойности при различните видове застраховки.

Таблица 4

Отношението „ликвидационни разноски/премиен приход“ за периода 2017 – 2021 г. по отделни видове имуществени застраховки

Видове застраховки	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	Средно за периода 2017-2021 г.
Застраховка „Каско на МПС“	3,47%	2,81%	2,72%	2,44%	2,24%	2,74%
Застраховка „Товари по време на превоз“	1,11%	1,18%	1,27%	1,25%	1,76%	1,31%
Застраховка „Индустриален пожар“	0,90%	1,21%	1,01%	1,27%	0,98%	1,08%
Застраховка „Пожар и други опасности“	2,48%	2,23%	1,73%	2,10%	2,03%	2,11%
Технически застраховки	0,73%	1,20%	0,90%	0,82%	1,23%	0,98%
Земеделски застраховки	2,63%	0,97%	1,45%	0,76%	0,79%	1,32%
Застраховка „Кражба, грабеж, вандализъм“	0,25%	0,23%	0,41%	0,33%	0,60%	0,36%
Застраховки на животни	1,27%	1,73%	2,10%	2,71%	1,77%	1,92%

Източник: изчисления на автора.

³ Например различни са същността и обемът от дейностите при ликвидацията на щетите при застраховка „Каско на МПС“ и „Каско на плавателни съдове“ и т.н.

Резултатите от Таблица 4 показват развитието на отношението „ликвидационни разноски/премиен приход“ за периода 2017 – 2021 г. по отделни застраховки. Като цяло колебанията през отделните години са незначителни. Така например по най-масово сключваната застраховка „Каско на МПС“ резултатите, свързани с отношението, бележат спад – от 3,47% през 2017 г. до 2,24% през 2022 г. Подобна е ситуацията и при Застраховка „Пожар и други опасности“ от 2,48% през 2017 г. до 2,03% през 2022 г. Не е различна и ситуацията при земеделските застраховки, при които ефективността по отношение на ликвидационните разноски се подобрява, тъй като показателят бележи понижение от 2,63% през 2017 г. до 0,79% през 2022 г. Както е видно от таблицата при останалите разглеждани имуществени застраховки, а именно застраховка „Товари по време на превоз“, застраховка „Индустриален пожар“, технически застраховки, застраховка „Кражба, грабеж, вандализъм“ и застраховки на животни резултатите през годините показват незначителни колебания в посока „нагоре“ или „надолу“.

Резултатите в Таблица 4 обаче създават възможност, те да бъдат интерпретирани и коментирани в друг разрез, а именно какъв е делът на извършените ликвидационни разноски спрямо събраните застрахователни премии и доколко те допринасят за цялостната оценка на ефективността по отделния вид застраховка. Получените стойности са още едно доказателство за спецификите на отделните видове застраховки, което налага насочването на вниманието към всяка една от тях, включително и когато те са разглеждани и анализирани през призмата на ликвидационните разноски. Осреднените стойности за петгодишния период показват, че най-висок резултат, респективно най-ниска ефективност по отношение на ликвидационните разноски, има застраховка „Каско на МПС“ – 2,74%. Може да отбележим, че това не би следвало да е изненадващо, тъй като спецификата на самата застраховка налага редица съпровождащи разноски и процедури, свързани с последващите действия от страна на застрахователя при настъпил застрахователен случай (експертиза от вещи лица, взаимоотношения с доверен на застрахователя автосервиз и др.). Самият получен процент е показателен за „необходимото съобразяване“ с ликвидационните разноски при калкулацията на застрахователната премия.

Значими са и резултатите по застраховки „Пожар и други опасности“ – 2,11% и застраховки на животни – 1,92%. При първата от тях полученият резултат „подказва“ за редица съпътстващи разноски, свързани с оценката на щетите. Необходимо е да се посочи, че палитрата от различни рискове, които покриват застрахователите, налага извършването на най-разнообразни дейности при оценката на щетите. При застраховането на животни извършените разноски се влияят от различни фактори като различни ветеринарни изисквания, хонорари на вещи лица и др.

Таблица 5

Отношението „ликвидационни разноски/изплатени обезщетения“
за периода 2017 – 2021 г. по отделни видове имуществени застраховки

Видове застраховки	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	Средно за периода 2017-2021 г.
Застраховка „Каско на МПС“	6,73%	5,97%	5,64%	5,37%	5,39%	5,82%
Застраховка „Товари по време на превоз“	4,32%	7,37%	6,46%	8,66%	7,55%	6,87%
Застраховка „Индустриален пожар“	1,92%	4,80%	1,92%	4,58%	6,49%	3,94%
Застраховка „Пожар и други опасности“	4,62%	6,30%	6,87%	10,39%	8,62%	7,36%
Технически застраховки	3,23%	3,14%	10,94%	9,19%	4,45%	6,19%
Земеделски застраховки	3,39%	0,95%	1,80%	1,77%	1,73%	1,93%
Застраховка „Кражба, грабеж, вандализъм“	1,28%	1,03%	5,80%	1,66%	4,45%	2,84%
Застраховки на животни	3,52%	1,12%	7,22%	9,07%	3,85%	4,95%

Източник: изчисления на автора.

Резултатите в Таблица 5 дават възможност за анализ в две посоки. На първо място, от гледна точка на развитието на показателя е видна промяната на неговите стойности по различните години за изминалия петгодишен период.

Тук са налице колебания в резултатите през различните години по различните видове застраховки, като е невъзможно да се установи тенденция на нарастване или намаление на дела на ликвидационните разноски спрямо изплатените обезщетения.

На второ място, резултатите дават възможност за придобиване на представа за разликите, които се наблюдават при различните имуществени застраховки относно извършените съпътстващи ликвидационни разноски, довели до оценка на щетите и изплащането на самите обезщетения. Тук лидер е застраховка „Пожар и други опасности“, със среден резултат за периода от 7,36%. Причината за този висок процент на съпътстващите

ликвидационни разноси може да се търси в разнообразието от рисковете, покривани от застраховката, изискващи различни по своята същност и стойност мероприятия при оценката на щетите. Високият получен среден процент, а именно 6,87% при застраховка „Товари по време на превоз“ е още едно доказателство за уникалните характеристики на застраховката, които са характерни не само за процеса на нейното сключване, а и за процеса по ликвидация на щетите. Според нас този резултат е едно „предупреждение“ към застрахователите, практикуващи тази застраховка, свързано с обстоятелството, че високата щетимост тук би довела и до сериозен дял на ликвидационните разноси. За високия процент съпътстващи изплатеното обезщетение разноси (5,82%) е показателна и най-масовата доброволна имуществена застраховка „Каско на МПС“. Този процент би следвало да е сериозен стимул, застрахователните дружества да оптимизират процеса, свързан с ликвидация на щетите, което в крайна сметка ще доведе до по-добри резултати по застраховката по отношение на извършваните разноси. Полученият най-нисък и най-добър среден резултат от 1,93% при земеделските застраховки, от своя страна, е показателен за по-доброто „оптимизиране“ на съпътстващите „ликвидационни“ разноси.

Заклучение

Отношението „*ликвидационни разноси/премиен приход*“ създава допълнителна представа за особеностите на конкретната имуществена застраховка, като показва дела на ликвидационните разноси в цената на застрахователната услуга. В рамките на петгодишния разглеждан период с най-благоприятен среден резултат, т.е. най-нисък процент, е застраховка „Кражба, грабеж, вандализъм“ – 0,36%, следвана от техническите застраховки – 0,98%. Същевременно, поради причини, свързани най-вече със спецификите на застраховката, с най-неблагоприятен среден резултат (най-висок процент) е застраховка „Каско на МПС“ (2,74%).

Отношението „*ликвидационни разноси/изплатени обезщетения*“ създава представа за дела на извършените разноси спрямо изплатените обезщетения. Разнообразието от рискове, покривани от застраховка „Пожар и други опасности“, изискващи различни по своята същност и стойност мероприятия при оценката на щетите, е една от причините за най-неблагоприятния, най-висок процент на съпътстващите ликвидационни разноси (7,36%). Отново по причини, свързани със спецификата на застраховката, в рамките на разглеждания период второто място по отношение най-неблагоприятен среден резултат 6,87% се заема от застраховка „Товари по време на превоз“. В другата крайност, с най-благоприятен, най-нисък-резултат се оказват земеделските застраховки – 1,93%.

Краткосрочният наблюдаван петгодишен период затруднява възможността да се даде категорична и задълбочена оценка на получените средни стойности, свързани с ликвидационните разноси по отделните имуществени застраховки. Тези стойности обаче са още едно доказателство за спецификите на отделните видове застраховки, което налага насочването на вниманието към всяка една от тях, включително и когато те са разглеждани и анализирани през призмата на ликвидационните разноси.

Използвани източници

- Василев, В., & Панева, А. (2015). *Организация на застраховането*. В.Търново: Фабер.
- Драганов, Х., Илиев, Б., Ерусалимов, Р., & Василев, В. (2015). *Анализ на дейността на застрахователното дружество*. В.Търново: Фабер.
- Ерусалимов, Р., & Илиев, Н. (2022). Отражението на Ковид-19 върху развитието на застраховка „Каско на МПС“ в България. *Бизнес управление*(1), 38-49.
- Ерусалимов, Р., Василев, В., Йорданов, П., Панева, А., & Димитров, П. (2019). *Въведение в застраховането*. Свищов.
- Илиев, Б., Василев, В., & Ерусалимов, Р. (2009). *Основни принципи на застраховането*. В.Търново: Фабер.
- Кодекс за застраховането. (обн. ДВ, бр. 102 от 29.12.2015 г., в сила от 01.01.2016 г., посл. изм. и доп., бр. 25 от 29.03.2022 г.). България.
- Комисия за Финансов надзор. (н.д.). https://www.fsc.bg/?page_id=22148. Извлечено от www.fsc.bg: https://www.fsc.bg/?page_id=22148

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЦОВ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ

ГОДИШЕН

АЛМАНАХ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

Том XV, 2022

Книга 18

Том XV, 2022 г.
Книга 18

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

Том XV – 2022, книга 18

Студии и статии

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Доц. д-р Красимира Славева – главен редактор
Проф. д-р Марина Николова – зам. главен редактор
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Петранка Мидова
Доц. д-р Николай Нинов
Доц. д-р Людмил Несторов

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – превод и редакция
на английски език
Милена Александрова – технически секретар

Съдържание

Студии

Анна Димитрова Димитрова
ПРЕКИ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ – ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ И
ДЕТЕРМИНАНТИ НА ПРИВЛЕКАТЕЛНОСТТА: ЛИТЕРАТУРЕН ОБЗОР5

Велизар Руменов Йорданов
ПРОУЧВАНЕ ПРОЕКТИРАНЕТО НА ДИСТРИБУЦИОННИ
КАНАЛИ ЗА ХРАНИТЕЛНИ СТОКИ:
КОНЦЕПТУАЛНО-МЕТОДОЛОГИЧНИ И ЕМПИРИЧНИ АСПЕКТИ26

Галя Колева Монева
МЕНЮ ИНЖЕНЕРИНГ – ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРИЛОЖЕНИЕ НА РЕВЕНЮ
МЕНИДЖМЪНТ В РЕСТОРАНТЪОРСКИЯ БИЗНЕС52

Грета Иванова Иванова
ИНТЕГРИТЕТЪТ В ОРГАНИТЕ НА ИЗПЪЛНИТЕЛНАТА ВЛАСТ
В БЪЛГАРИЯ75

Диман Христов Каранфилов
РИСКОВЕ ЗА ДЪРЖАВНИЯ БЮДЖЕТ ПРИ ПРИЛАГАНЕ
НА НУЛЕВА СТАВКА ПРИ ВОД МЕЖДУ БЪЛГАРСКИ
И РУМЪНСКИ ДРУЖЕСТВА93

Изабела Филипова Йонкова
РЕЛАЦИЯ „ЕТИЧНА ИНФРАСТРУКТУРА – ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ“
В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР115

Статии

Александра Георгиева Ангелова
ЕВРОПЕЙСКИ ПЛАНОВЕ И ПРОГРАМИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
И ПРИОБЩАВАЩ РАСТЕЖ В РАЗВИВАЩИТЕ СЕ ИКОНОМИКИ139

Александър Тихомиров Личев
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО ОТ ВЪЗРАЖДАНЕТО ДО СРЕДАТА НА 20 ВЕК –
ПРАКТИЧЕСКАТА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА ЗАРАЖДАЩАТА СЕ
БЪЛГАРСКА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКА КУЛТУРА153

Алексей Асенов Гудев
ПРОБЛЕМИ ПРИ ОБЛАГАНЕТО С ДДС НА ТУРИСТИЧЕСКИ
ДРУЖЕСТВА В ХИПОТЕЗА НА ФАЛИТ167

Анатоли Филипов Велковски
МИТНИЧЕСКИЯТ СЪЮЗ И ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ – ДИНАМИКА И ТЕНДЕНЦИИ177

Богомил Методиев Богомилов ЛИДЕРСТВО И ОРГАНИЗАЦИОННО РАЗВИТИЕ.....	191
Ваня Владимирова Галчева НАСОКИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ФИНАНСОВИЯ МЕНИДЖМЪНТ НА ТЪРГОВСКИТЕ АВТОМОБИЛНИ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА В БЪЛГАРИЯ	201
Васил Пламенов Василев СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ, СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ ВРАЗВИТИЕТО НА ПАЗАРА НА ТРАНСПОРТНИ УСЛУГИ В БЪЛГАРИЯ	214
Гален Петров Русинов РОЛЯТА НА РЕГУЛАТОРНИТЕ РАМКИ НА ЕС ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ НА ЕМИСИИТЕ ОТ ПАРНИКОВИ ГАЗОВЕ	226
Горян Благовестов Милев ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СИСТЕМИ: ПРЕДПОСТАВКИ, ЗАКОНОМЕРНОСТИ, КОНЦЕПЦИИ	235
Елена Росенова Костадинова ДЕМОГРАФСКА ОЦЕНКА НА ПРИДУНАВСКИТЕ ОБЩИНИ КАТО ФАКТОР ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ	247
Живка Антонова Петрова ВЛИЯНИЕ НА ПАРАЛЕЛНИЯ ИЗНОС НА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ ВЪРХУ ПАЗАРА НА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ.....	263
Иванка Стефанова Янкова СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ – ПОЛИТИКИ, МЕТОДОЛОГИЯ, ИНДИКАТОРИ.....	278
Ивелин Симеонов Кичуков БОРСОВ АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДРУЖЕСТВА НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР	294
Ивелина Йорданова Станева ESG СТРАТЕГИИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В БЪЛГАРСКИТЕ БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИ.....	307
Йордан Николаев Колев ИНТЕГРИРАН БАЗИРАН НА МЯСТОТО ПОДХОД – ОСНОВНИ СПЕЦИФИКИ И ПРИЛОЖЕНИЕ	322
Мирчо Радостинов Стоянов АНАТОМИЯ НА ФИНАНСОВИТЕ КРИЗИ: ОТ ГОЛЯМАТА ДЕПРЕСИЯ НАСАМ	335

Наталия Стоянчева Стоянова СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕДРЕАЛИЗИРАНЕ ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В БИЗНЕС СЕКТОРА.....	345
Невена Руменова Ляскова-Великова РОЛЯ НА ИНОВАЦИИТЕ В ТУРИЗМА	359
Николай Василев Тодоров ЯПОНСКИ НОРМАТИВНИ РЕШЕНИЯ ЗА НАЛАГАНЕ МОДЕЛА НА КРЪГОВА ИКОНОМИКА	370
Петя Йорданова Тодорова ВЛИЯНИЕ НА КОНСТАТИРАНИ ОТ ПРИХОДНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ НЕРЕАЛНИ ДОСТАВКИ ВЪРХУ ОБЛАГАНЕТО ПО РЕДА НА ЗКПО НА КРЕДИТНИТЕ ИНСТИТУЦИИ	384
Пламена Йорданова Колева СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ДИНАМИКАТА НА ВХОДЯЩИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ	396
Радка Иванова Василева ЛИКВИДАЦИОННИТЕ РАЗНОСКИ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ.....	411
Радослав Радославов Хитов ФРАГМЕНТАРЕН АНАЛИЗ НА ПАЗАРА НА ПЕТРОЛ В СВЕТОВЕН МАЩАБ	427
Силвия Петрова Петранова ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕКТОР АКВАКУЛТУРИ – ЕДИН ОТ СЪЛЪБОВЕТЕ НА СТРАТЕГИЯТА ЗА „СИН РАСТЕЖ“	437
Снежана Веселинова Найденова ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯТ МОДЕЛ НА ОБУЧЕНИЕ КАТО ИНОВАТИВНА ПРАКТИКА В ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА – ПРОБЛЕМНИ ОБЛАСТИ, РЕЗУЛТАТИ И ЕФЕКТИ	452
Стелиян Богданов Стефанов ДАНЪЧНО-ОСИГУРИТЕЛНИ МОДЕЛИ В ЕС.....	469
Стефан Ангелов Пешов ПОЛЗИ ОТ ПОДОБРЯВАНЕ НА СЪБИРАЕМОСТТА ОТ ДАНЪЦИТЕ ВЪРХУ СДЕЛКИТЕ С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ	481
Тодор Димитров Георгиев ФОТОВОЛТАИЧНИТЕ ЦЕНТРАЛИ В ЕНЕРГИЙНИЯ БАЛАНС НА БЪЛГАРИЯ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ.....	491

Христо Симеонов Василев ПОДХОДИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА СТРАТЕГИИ ЗА ИНТЕГРАЦИЯ НА БИЗНЕСА.....	502
Цветомира Георгиева Велева МАКРОПРУДЕНЦИАЛНИТЕ ПОЛИТИКИ – ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ НА AD-НОС СИТУАЦИИ И РИСКОВЕ ПРИ БАНКИРАНЕТО	515
Цондю Стойчев Цондев ВЛИЯНИЕ НА ПАНДЕМИЯТА COVID-19 ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА НЕДВИЖИМИТЕ ИМОТИ – ГЛОБАЛНИ СВИДЕТЕЛСТВА И НАЦИОНАЛНИ ОСОБЕНОСТИ	529
Шендоан Ремзи Халит РОЛЯТА НА ЛИДЕРСТВОТО В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР.....	541

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ
Студии и статии
Том XV – 2022, книга 18

Даден за печат на 18.12.2023 г., излязъл от печат 20.12.2023 г.
Поръчка № 18868; формат 16/70/100; тираж 60

ISSN 1313-6542

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“
Свищов, ул. „Цанко Церковски“ 11А